

A 4. lelőhelyet a Kis-Rét nevű dűlőben a Csíkospatak kókai ága és a dányi ága közötti magaslaton találtam. Itt késő bronzkori, szarmata és késő középkori leleteket gyűjtöttem. A lelőhely Ny-i irányban valószínűleg tovább folytatódik. Ezt a területet nem tudtam bejárni, mert még állt rajta a kukorica.

A Kóka közigazgatási határain belül ez évben végzett régészeti terepbejárásom alkalmával több, már ismert és azonosított lelőhelyet találtam meg, és három újat fedeztem fel: 3., 4., 7. sz. A 3. sz. lelőhely mind közül kiemelkedik, a mélyszántás által a felszínre hozott leletek alapján. A terepbejárásban segítségemre voltak Lichtenstein László és Pópity Dániel régészhallgatók (SZTE-BTK Régészeti Tanszék), valamint Szálka Nikolettta.

BÓKA GERGELY

162. Kóspallag, Szent István utca 24.

(Pest megye) H

A részletes tanulmányt lásd a 81. oldalon!

LANGÓ PÉTER

163. Körmend, Völgyrejáró-dűlő

(Vas megye) Kk

2002. március 14-én bejártuk a Körmend városát É-ről elkerülő út tervezett nyomvonalát. A nyomvonal K-i vége fedett területen, lucernásban és erdőben fut, valamint közvetlenül a Körmend-Szombathely vasútvonal mellett, a Ny-i oldalon is járhatatlan gazos terület van. A nyomvonal többi része szántókon halad keresztül, némely helyen már igen sűrű az őszi vetés. Több árok is keresztezi a nyomvonalat. Egyetlen szórványos lelőhelyet találtunk, ahonnan kevés késő középkori, 16. századi kerámiatöredék került elő. Nem nagy területen igen ritka a leletszóródás.

A lelőhely Körmendtől ÉK-re, a Völgyrejáró- és a Képuti-Nyugati-dűlő határán található. Munkatársak: Farkas Csilla, Sosztarits Ottó régészek, Szilasi Attila Bontond régésztechnikus, Derdák Ferenc geodéta, Kiss Krisztina adattáros, Balázs Péter.

FARKAS CSILLA

164. Környe, Tópart utca 17–19.

(Komárom-Esztergom megye) Ró

Környén első ízben Radnóti Aladár, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa végzett leletmentő illetve próbafeltárást 1941-ben. A környei tó kiszáradt medrében egy K–Ny irányú, 2,2 m vastag öntött falazási technikával készült római falrészletet nagyjából 3 m széles alapozással, illetve a kívülről hozzá csatlakozó 15,6 m átmérőjű, 2,2 m vastag falú kerek tornyot tárt fel, melyről megállapította, hogy egy késő római belső erőd falrészlete. Nem sokkal később a környei malom udvarán egy hatalmas esőzés hasonló méretű fal-, illetve toronyrész-

letet mosott ki, mely fal É–D irányú volt. E két falrészlet összekötésével meg lehetett állapítani az erőd délnyugati sarkát. Ez után, valamint a község területén építkezés közben előkerült leletek alapján Radnóti Aladár egy téglalap alakú, É–D hossz tengelyű erődalaprajzot rekonstruált. Soproni Sándor megállapította, hogy az erőd azonos lehet a Notitia Dignitatumban említett *Vincentia castrum*mal.

Tóth Endre több évig tartó terepbejárás után kétséget kizáróan megállapította, hogy az erőd alapterülete a Radnóti Aladár által javasoltnál jóval nagyobb. Számításai szerint az erőd alapterülete valószínűsíthetően nagyjából 340×350 m lehetett. Rekonstrukciós rajza alapján indult újra a Magyar Nemzeti Múzeum részéről az erőd kutatása a XIX. Limeskongresszus szervezőbizottságának programjavaslata alapján, a Nemzeti Kulturális Alap finanszírozásával. Célként először a nyugati fal megtalálását tűztük ki.

A 2002. szeptember 23–27. között végzett próbafeltárás megkezdése előtt georadar vizsgálatot végeztünk a környei tó északi partján, amit Pattantyús Á. Miklós, az ELTE Geofizikai Intézetének munkatársa végzett a nyugati és az északi falra merőlegesen. Eredményei nyomán valószínűsítettünk egy helyszínt a Tópart u. 17–19. sz. házak előtti téren, ahol kutatóárkokat lehet húzni a nyugati fal megtalálása érdekében. Az északi fallal egyelőre nem foglalkoztunk. A műszer pontosan ott mutatta ki a falnyomokat, ahova azokat Tóth Endre rekonstruálta.

Tekintettel arra, hogy a nyugati fal helyét megközelítőleg pontosítani lehetett, három kutatóárkot nyitottunk a területen. 15 m hosszú, 1 m széles első árkunkban alapozásnak tekinthető kősort találtunk 2,8–3 m szélességben. Ezt hitelesítendő húztuk vele párhuzamosan, egy méterrel északabbra a következő K–Ny irányú, 6 m hosszú, 1 m széles kutatóárkunkat, melyben szintén megtaláltuk a falalapozást, valamint nyugati irányba húzódó szórványos kősorokat. A harmadik, 6 m hosszú, 1 m széles kutatóárkunkat ez utóbbival egy vonalban húztuk, 15 méterrel keletebbre, de egy kerámiával teli beásáson kívül semmi nem volt benne. Az árkokban a kövek összessége által nyújtott kép – összevetve a Radnóti Aladár által kiásott torony képével – megengedi azt a feltételezést, hogy egy toronyrészre találtunk rá. Tóth Endre az oldaltornyok tengelytávolságát 35–37 méterben adta meg, ennek alapján a kutatóárkok pozíciója megfelel a délről, a saroktorony kihagyásával számolt második oldaltorony helyzetének.

Az ásatási eredmények a következőkben foglalhatók össze. A környei erőd nyugati fala ÉNy–DK irányban húzódik, a pontos É–D vonaltól nagyjából 25 fokkal eltéréssel. A Radnóti Aladár által rekonstruált vonalhoz képest jóval nyugatabbra húzódik, a Tóth Endre által terepbejárás alapján rekonstruált vonaltól pedig mintegy 20 méterrel keletebbre, vagyis a déli fal hossza ennek alapján 330 m körüli hosszúságban adható meg. A kutatóárkokból előkerült jelentős mennyi-

ségű kerámia kronológiája a Kr. u. 1. sz. végével kezdődik és a 4. sz. végével fejeződik be, vagyis a környei erőd területén a korábbi nézetektől eltérő módon már az 1. századtól fogva római településsel kell számolnunk.

TÓTH ENDRE – SZABÓ ÁDÁM

165. Kővágótóttós, Tótvár

(Baranya megye) Ő

2002. április 2-án Dénes József a Tótvár-hegyet járta be Böszörményi Krisztina (Duna-Dráva Nemzeti Park) és Havas László geológus (Környezetvédelmi Minisztérium) társaságában. Dénes a lelőhelyet a neve alapján kereste fel. A fennsíkon őskori földvár sáncait állapította meg, egyúttal a szomszédos, D-re eső Halomi-hegyen több őskori sírhalomra lett figyelmes.

A fentiek nyomában június 19-én Virágos Gáborral (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Iroda) jártam be a Tótvárat. A felmérésre október hónapban került sor, kétnapi terepmunkával, feleségem és Virágos Gábor segítségével.

A fennsík nagy része korábban szántóföld és szőlő volt, ma is nyílt terület, magas fűvel, csak a széleit takarja sűrű erdő. A középső nagy sánc, a fennsík pereme és a hegyoldalak sűrű, többnyire nehezen, vagy egyáltalán nem járható tüskés bozótos erdővel fedettek, ami nagyban nehezítette a terepmunkát. Tekintettel a nagy kiterjedésű, de egységesen sík területre, ezúttal csak a sáncokat és azok külső árkat, a fennsík peremét és a közepén átvezető földutat mértük fel. A szintvonalakat az 1:10000-es topográfiai térképről vettem át. A saját felmérés és az átvett térképnagyítás pontosan megegyezett egymással.

Kővágótóttós központjától, a templomtól É-ra 1 km-re terül el a Tótvár nagyjából Ny-K irányú, széles, hosszúkás fennsíkja. Majdnem minden oldalról meredek hegyoldal veszi körül. KÉK felé azonban megszakítás nélkül, lassan emelkedik egészen az országútig, a Jakab-hegy Ny-i vége alatti meredek hegyoldal lábáig. A fennsík tehát KÉK felől azonos magasságban közelíthető meg. Kétharmad részén É felől jelentős, D felől pedig egy sokkal kevésbé markáns oldalvölgy vágódik be, mintegy leválasztva a fennsík Ny-i, nagyobbik és kiszélesedő részét. Ezt használta fel az őskori telep, és a fennsík nagyobbik, Ny-ra eső részét K felől itt zárta le egy hosszú, egyenes sánccal.

A sánc és külső árka a korábbi szántások következtében erősen lehordott állapotban van, de jól felismerhető. D-i részében földút vezet keresztül, valószínűleg itt volt az őskori kapu is. Az úttól É-ra kb. 50 méterre már nagy fákból álló erdő fedi a sánccot, innen kezdve soha sem volt szántva, ezért a sánc folytatása, több bolygatástól eltekintve, É felé már ép. Belső magassága 1 m körüli, a külső árokból 2-3 m-re emelkedik. Fokozatosan ellaposodik és mesterségesen levágott peremként folytatódik, amely már 3-4 m-re magasodik a külső árok

fölé. Az árok külső széle alacsony, a vége felé elmosódott. A perem a fennsík ÉK-i sarkában erősen visszakanyarodik DNy irányába, rövidesen elmosódottá válik, a hegy természetes peremébe megy át, majd kb. 130 m után teljesen eltűnik, a fennsík széle éles határ nélkül megy át a meredek hegyoldalba.

A sánc É-i kanyarjánál K felé egy különálló, alig 50 m hosszú sánc tart meredeken lefelé, merőlegesen a hosszú sáncre-peremre. A sánc végének alja már a mély völgybe ér le. Déli oldalát árok kíséri.

A hosszú sánc déli, rövidebb szakasza, az úttól D-re, szinte teljesen szétszántott állapotban alig ismerhető fel. Déli vége itt is bekanyarodik Ny felé, de a továbbiakban már a természetes hegyperem jelzi az őskori telep szélét. A perem itt közel 150 m hosszan még megfigyelhető a meredek hegyoldal felett, de a sűrű, áttekinthetetlen és járhatatlan bozótos erdőben a folytatását nem sikerült követni.

Amennyire jól megállapítható az őskori telep kiterjedése a K-i részen a sánccal és peremnek a segítségével, annyira bizonytalan a D-i, Ny-i és ÉNy-i széle. A déli oldalon egy kb. 120 m hosszú perem után ma is művelés alatt álló, nagy kiterjedésű szántóföld következik, az egykori peremet nyomtalanul elszántották. A fennsík Ny-i végében mélyen bevágódott földutak vezetnek lefelé. Itt két terasz, illetve perem vonala tűnik fel, a felső különösen erőteljes, ezek eredeténél az egykori szántóföldeket, szőlőket is figyelembe kell venni. Kérdés, mennyiben jelenti valamelyik az őskori telep szélét. Erre biztos támpontot a DNy-i szélén egy rövid, mindössze kb. 120-130 m hosszú sánc jelent.

A fennsík ÉNy-i részét sűrű, nehezen járható erdő borítja. Több helyen tett kísérlet után sem sikerült mesterséges, vagy természetes hegyperemet találni. A DNy felől, illetve az ÉK-i saroktól kiinduló, majd eltűnő két hegyperem azonos irányban tart egymás felé, ezért elméletileg a kettő között meghúzható egyenes vonal tekinthető az őskori telep szélének.

A belső terület teljesen sík, DNy irányában enyhén lejt. Több helyen ma is látszanak az egykori szántóföldek hosszan elnyúló szélei. Az őskori telep legnagyobb átmérője (hossza) 700, legnagyobb szélessége a K-i hosszú sánc mentén 176 m, területe kb. 12 ha. Leletet egyelőre nem ismerünk. Nagy kiterjedése és a Jakab-hegyi nagy földvár szomszédsága, valamint az említett sírhalom alapján a késő bronzkor és a kora vaskor lehetősége merül fel. (Az illusztrációt lásd a 232. oldalon!)

NOVÁKI GYULA

166. Kunsziget, Toronyvári-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró

A KÖH Tudományos Igazgatósága UNESCO támogatással víz alatti kutatást szervezett a Kunsziget, toronyvári-dűlői római lelőhelyen. Célunk az ismert víz alatti falak dokumentálása volt.